

Original Article / Araştırma Makalesi

**HASTANEDE YATAN YAŞLI BİREYLERİN BAKIM BAĞIMLILIKLARI,
HEMŞİRELİK BAKIMI İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELERİ VE BU DURUMLAR
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

**Hospitalized Elderly Individuals' Care Dependency, Evaluation of Nursing Care and the
Relationship between These Situations**

Esra ÖZBUDAK¹ Ayşegül OKSAY ŞAHİN²

¹Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Reşadiye Meslek Yüksekokulu, Tokat

²Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Karabük

Geliş Tarihi / Received: 04.12.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 14.01.2021

Yayın Tarihi / Published: 25.03.2021

ÖZ

Bu çalışma, hastanede yatan yaşlı bireylerin bakım bağımlılıkları ve hemşirelik bakımı ile ilgili değerlendirmeleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve bazı değişkenlerle karşılaştırılması amacıyla yapılmıştır. Tanımlayıcı, analitik bir çalışma olarak gerçekleştirilen araştırmanın evrenini iki kamu hastanesinde (bir devlet ve bir üniversite hastanesi) yatan yaşlı hastalar oluşturmuştur. Örneklem %95 güven aralığında %5 hata payı ile 379 hasta olarak hesaplanmış, katılım sağlayan 380 hastayla çalışma yapılmıştır. Veri toplamada "Bilgi Formu", "Bakım Bağımlılığı Ölçeği" ve "Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri" kullanılmıştır. Araştırmanın verileri; sayı, sıklık, yüzde, ortalama ± standart sapma, sıra ortalaması/medyan, Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı, Kolmogorov Smirnov, Mann Whitney U, Kruskal Wallis ve post-hoc Dunnet's testleri ile değerlendirilmiştir. Sonuçlar için anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ alınmıştır. Grubun; %55,3'ünü kadınlar, %80,0'ini evliler, %49,2'sini ilköğretim mezunu olanlar, %62,9'unu dahili hastalıkları olanlar oluşturmuştur. Çalışmada bakım bağımlılığı ölçeği puan ortalaması $34,01 \pm 10,43$ ve Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri-(HBDE) puan ortalaması $226,97 \pm 25,94$ olarak bulunmuştur. Dahili kliniklerde yatan yaşlı hastaların, cerrahi kliniklerde yatan hastalara göre hemşirelik bakımı değerlendirmeleri anlamlı olarak daha yüksektir ($U=12947,50$; $p=0.002$) ($p < 0.05$). Çalışmada hastanede yatan yaşlı hastalar yüksek düzeyde bağımlı ve hastanede aldıkları hemşirelik bakımı iyi/yeterli düzeyde bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Bakım Bağımlılığı, Hemşire, Hemşirelik Bakımı, Hemşirelik Bakımının Değerlendirilmesi, Yaşlı Hasta

ABSTRACT

This study has been conducted to determine the relationship between care dependency and nursing care evaluations of elderly hospitalized individuals and to compare them with some variables. The universe of the research, which has been conducted as a descriptive and analytical study, is constituted of elderly hospitalized patients in two public hospitals (one state and one university). The sample has been calculated to be 379 with 5% margin of error at 95% confidence interval, and the study has been done with 380 patients who participated. For the data collection; "Information Form", "Care Dependency Scale" and "Nursing Care Assessment Inventory" have been used. The data of the study have been evaluated by; number, frequency, percentage, mean ± standard deviation, rank mean / median, Cronbach's Alpha internal consistency coefficient, Kolmogorov Smirnov, Mann Whitney U, Kruskal Wallis and post-hoc Dunnet's tests. The significance level for the results has been taken as $p < 0.05$. Of the group; 55.3% of the group were female, 80.0% of them were married, 49.2% were primary school graduates and 62.9% had internal diseases. In the study, the mean score of the care addiction scale has been found to be 34.01 ± 10.43 and the Nursing Care Assessment Inventory- (SAD) mean score has been found to be 226.97 ± 25.94 . Nursing care assessments' of the elderly patients hospitalized in internal clinics are significantly higher when compared with the patients hospitalized in surgical clinics ($U=12947,50$; $p=0.002$) ($p < 0.05$). In the study, the hospitalized elderly patients have been found to be highly dependent and the care they received in the hospital has been found to be good/sufficient.

Keywords: Care Dependency, Elderly Patient, Evaluation of Nursing Care, Nurse, Nursing Care

Esra ÖZBUDAK ✉, esra_feb_17@hotmail.com

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Reşadiye Meslek Yüksekokulu, Tokat

GİRİŞ

Yaşlılık, bireyde zamanın ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan fiziksel, sosyal ve psikolojik değişikliklerin toplamıdır (Cowan vd., 2010). İlerleyen yaşla birlikte, bireyler daha fazla komorbid kronik hastalığa ve sakatlığa sahip olma eğilimindedir (Mattison, Marcantonio, Schmader, Gandhi, ve Lin, 2020). Bunun sonucu olarak yaşlılık dönemi yatarak tedavi hizmetinden oldukça fazla yararlanan bir dönemdir (Gemlik, Saruhan, ve Arslanoğlu, 2019). 65 yaş ve üstü bireylerin hastanede yatış oranları 16-64 yaşları arasındaki bireylere göre üç kat daha fazladır (Singh, 2016). Bu durum yaşlı bireyleri nozokomiyal komplikasyonlar ve ilaç reaksiyonlarına karşı savunmasız hale getirmektedir (Mattison vd., 2020). Bütün bunlar yaşlı nüfusun hem sağlık harcamalarında hem de hastane hizmeti talebinde ve kullanımında en büyük paya sahip olmasına neden olmaktadır (Gemlik vd., 2019).

Kronik hastalıklar ve fiziksel kapasitenin yaşla birlikte azalması, yaşlıların fonksiyonel bağımsızlıklarını kısıtlamaktadır (G. Güler, N. Güler, Kocataş, ve Akgül, 2009). Yaşın ilerlemesiyle günlük yaşam aktivitelerinde bağımlılığın arttığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Brito ve Fernandes, 2016; Özbek Yazıcı ve Kalaycı, 2015; Hatice Tel, Güler, ve Havva Tel, 2011). Bakım bağımlılığı, bireylerin öz bakım kabiliyetinin azaldığı, öz bakım gereksinimlerini karşılamak için başkasının yardımına ihtiyaç duyduğu süreçte, profesyonel olarak desteklenmesidir (Özkan Tuncay ve Kars Fertelli, 2020). Bu süreçte temel amaç, bireylerin aktif yaşamına geri dönmesi ve bağımsızlığını yeniden kazanmasıdır (Özkan Tuncay ve Kars Fertelli, 2020). Bu aşamada bireylerin temel gereksinimlerinin karşılanması üzerine odaklanmış olan hemşirelik bakımı ön plana çıkmaktadır (Çeçen, 2011).

Bireylerin bağımlılık-bağımsızlık durumlarının tespit edilmesi, hemşirelik bakımının planlanmasında hemşireye yön verir. Bireyselleştirilmiş bakımın sağlanması için önemli bilgiler sunar. Bağımlı bireylerin hemşirelik bakımına daha fazla gereksinim duyduğu gerçeği göz önüne alındığında, bakım bağımlılığı düzeyinin saptanması bakımın yönetilmesi ve kalitesinin artırılmasında oldukça önemlidir (Fırat Kılıç, Cevheroğlu, ve Görgülü, 2017).

Bağımlı ve bağımsız hastalara planlanan hemşirelik bakımları farklılık gösterdiği gibi hastaların beklentilerinde de farklılıklar olmaktadır (Çevik ve Eşer, 2014). Dolayısıyla bağımlılık seviyesi hemşirelik bakımının değerlendirilmesini de etkileyebilir (Çevik ve Eşer, 2014). Literatürde hastanede yatan yaşlı bireylerin hemşirelik bakımını değerlendirdiği yurtiçi ve yurtdışında yayınlanmış bir çalışma bulunamamış ancak hasta memnuniyetinin ölçüldüğü sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Romero-García vd. (2019)'nin çalışmasında yaşlı

bireylerin hemşirelik bakımından memnuniyet oranı çok yüksek düzeyde bulunmuştur (Romero-García vd., 2019). Ahmadabad, Bahrevar ve Zeinali (2016)'nin yaşlıların sağlık hizmetlerden memnuniyet derecelerini ölçen çalışmalarında, en yüksek memnuniyet hemşirelik hizmetlerinde saptanmıştır (Dehghani Ahmadabad, Bahrevar, ve Zeinali, 2016). Shady, Mohammed ve Meawad (2019)'ın çalışmalarında ise, yaşlı kanser hastalarının yaklaşık dörtte üçünün hemşirelik bakımından memnun olmadığı tespit edilmiştir (Shady, Mohammed, ve Meawad, 2019). Kavuran ve Türkoğlu (2018)'nin bakım bağımlılığı düzeyi ve hasta memnuniyeti arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında bağımlılık seviyesi ve memnuniyet arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır (Kavuran ve Türkoğlu, 2018). Çevik ve Eşer (2014)'in çalışmalarında, bağımlılık düzeylerinin, hemşirelik bakım kalitesinin algılanmasını etkilemediği saptanmıştır (Çevik ve Eşer, 2014).

Yaşlı bireyler tarafından yapılan değerlendirmeler hemşirelik bakım davranışlarının ve sonuçlarının tespitine, hastaların yararlanabileceği yeni düzenlemelerin yapılmasına, bakım kalitesinin artmasına, bakım hizmetinin maliyetinin azalmasına, bunlara bağlı olarak sağlığın geliştirilmesine olanak sağlar (Demir, Gürol, Eşer, ve Khorshid, 2011; Koçak, Albayrak, Büyükkayacı, ve Duman, 2014).

Literatürde yaşlı bireylerin bağımlılık düzeyleri, hemşirelik bakımı değerlendirmeleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanmamış olup, bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ve yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Çalışma hastanede yatan yaşlı hastaların bakım bağımlılıklarının ve hemşirelik bakımı ile ilgili görüşleri ve arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın soruları:

1. Yaşlı hastaların "Bakım Bağımlılığı Ölçeği"ne göre bağımlılık düzeyleri nedir?
2. Yaşlı hastaların bakım bağımlılık düzeyine göre hemşirelik bakımı ile ilgili değerlendirmelerinde fark var mıdır?
3. Yaşlı hastaların "Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri-HBDE" toplam puan ortalamalarına göre hemşirelik bakımının düzeyi nedir?
4. Yaşlı hastaların sosyodemografik ve hastanede yatış ile ilgili bazı özelliklerine göre hemşirelik bakımını değerlendirmelerinde fark var mıdır?
5. Yaşlı hastaların bakım bağımlılığı ile hemşirelik bakımı ile ilgili değerlendirmeleri arasında ilişki var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi: Çalışma, tanımlayıcı ve analitik bir çalışma olarak bir ilin bir devlet ve bir üniversite olmak üzere iki kamu hastanesinde Ocak 2017- Nisan 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme: Çalışmanın evreni bir ilin iki kamu hastanesinin kliniklerinde en az üç gündür yatan, iletişim, nörolojik ve psikiyatrik yönden bozukluğu olmayan, hareket aktivitesi kısıtlı ya da tam bağımlı yaşlı hastalar oluşturmuştur. Araştırmanın verilerinin toplandığı yılın ilk üç ayında ortalama yatan yaşlı hasta sayısı kurumlardan birinde 4967, diğerinde 3911 her iki kurumda toplam 8878 hastadır. Örneklem evreni bilinen örneklem formülü ile %95 güven aralığında ve %5 hata payı ile 379 olarak hesaplanmış, eksik veri olasılığına karşı 380 hasta ile gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması: Veriler gerekli yazılı ve sözlü izinler alındıktan sonra kurumlara gidilerek hastalarla yüz yüze görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık ortalama 20 dakikada tamamlanmıştır.

Veri Toplama Araçları: Verilerin toplanmasında “Bilgi Formu”, “Bakım Bağımlılığı Ölçeği” ve “Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri” kullanılmıştır.

Bilgi Formu; Yaşlı hastaların sosyodemografik ve hastaneye yatış ile ilgili özelliklerini içeren 15 sorudan oluşmaktadır.

Bakım Bağımlılığı Ölçeği-BBÖ; Henderson'ın temel insan gereksinimlerinden yola çıkılarak 1998 yılında Dijkstra tarafından, hastaların bağımlılık düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (Dijkstra, Tiesinga, Plantinga, Veltman, ve Dassen, 2005). Türkiye’de geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Yönt ve arkadaşları tarafından 2010 yılında yapılmıştır (Yönt, Akın Korhan, Khorshid, Eşer, ve Dijkstra, 2010). Bakım Bağımlılığı Ölçeği, 5’li likert tipi puanlamanın kullanıldığı ve günlük yaşam aktivitelerine yönelik 17 maddeden oluşan bir ölçektir. Ters madde bulunmamaktadır. Derecelendirme “1= tamamen bağımlı, 5= Hemen hemen/ tamamen bağımsız” şeklindedir. Ölçekten alınacak en düşük puan 17 ve en yüksek puan ise 85’tir. Ölçek puanı yüksek oldukça, hastanın bağımsızlığı artarken, ölçek puanının düşük olması bağımlılığın arttığını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach’s alfa değeri Yönt vd. (2010) tarafından 0,91 olarak saptanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach's alfa değeri 0,95 olarak bulundu. Yönt'ten ölçeğin kullanımı için e-posta yolu ile izin alınmıştır (Yönt vd., 2010).

Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri-HBDE; Envanter, Roper, Logan ve Tierney'in yaşam aktivitelerine dayalı hemşirelik modelinden yola çıkılarak Oksay Şahin ve

Sabuncu (2006) tarafından hastanelerde hareket kısıtlılığı olan veya yatağa bağımlı yetişkin hastalara verilen hemşirelik bakımının hastalar tarafından değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir (Oksay Şahin ve Sabuncu, 2006). HBDE'nin maddeleri beş basamaklı likert tipi ölçek üzerinde, 1-5 arasında puanlanmaktadır. HBDE düz ve tersine çevrilmiş ifadelerden (5, 6, 9,11, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 26, 34, 40, 43, 46, 49, 50, 51, 55) oluşmaktadır. Puanlama aşamasında, düz ifadeler "Her zaman = 5, Çoğunlukla = 4, Ara sıra = 3, Nadiren = 2, Hiçbir zaman = 1" puan verilerek puanlanmaktadır. Tersine çevrilmiş maddelerde ise, puanlama ters yönde yapılmaktadır. Envanterde 56 madde bulunmaktadır. Değerlendirme hem dört alt ölçek hem de genel toplam puan ortalamaları ile tek boyut olarak yapılabilmektedir. HBDE'nin bu çalışmada genel toplam puan ortalamaları değerlendirilmiştir. Toplam puan aralığı 56-280'dir. Envanterden alınan toplam puanların yüksek olması, hastaların aldığı hemşirelik bakımının oldukça iyi olduğunu, puanların düşük olması ise verilen bakımın iyileştirilmesi gereken yönleri bulunduğunu göstermektedir. Envanterin Cronbach Alpha katsayısı 0.92'dir (Oksay Şahin ve Sabuncu, 2010). Bu çalışmada yaşlı hastalarda ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,88 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi: Bu çalışmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı analizler için sayı, yüzde ve ortalama, standart sapma, sıra ortalaması; ölçeklerin iç tutarlılık güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısı, değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Gruplar arasındaki farklılık incelenirken Mann Whitney U ve Kruskal Wallis-H ve post-hoc Dunnet's testi ve ölçek puanları arasındaki ilişki Spearman korelasyon analizi ile test edilmiştir. Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırma öncesinde bir Üniversite Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı (26.10.2016 tarih ve sayı 03) ve iki kamu hastanesinden yazılı kurum izni alınmıştır. Araştırmaya katılan hastaların araştırmanın amacı açıklanarak gönüllülük ilkesine dayalı olarak bilgilendirilmiş yazılı onamları alınmıştır.

Sınırlılıklar: Araştırma Ocak 2017-Nisan 2017 tarihleri arasında bir ilin iki kamu hastanesinde yatan yaşlı hastaların verdikleri cevaplar ve araştırmanın sonuçları kullanılan ölçme aracının ölçtüğü nitelik ile sınırlıdır.

BULGULAR

İki ayrı hastanede yürütülen bu çalışmada hastaların %55,3'ünü kadın, %80,0'i evli, %49,2'si ise ilköğretim mezunu, %62,9'u dahili hastalıklar nedeniyle, %66,6'sı dahili servislerde yatan, %69,5'i kronik hastalığa sahip ve %76,6'sı refakatçisi bulunan hastalar

oluşturmuştur. Yaşlı hastaların %70,8'inin sürekli olarak yanında refakatçisi bulunmaktadır. Hastane yatış süresi ise ortalama $9,43 \pm 12,53$ gün olarak bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Hastanede Yatan Yaşlı Hastaların Sosyodemografik ve Hastanede Yatış İle İlgili Bazı Özellikleri

		A hastanesi		B hastanesi		Toplam	
		N	%	N	%	N	%
Cinsiyet	Kadın	93	48,9	117	61,6	210	55,3
	Erkek	97	51,1	73	38,4	170	44,7
Medeni durum	Evli	156	82,1	148	77,9	304	80,0
	Bekar	34	17,9	42	22,1	76	20,0
Eğitim durumu	Okuryazar Değil	55	28,9	107	56,3	162	42,6
	İlköğretim	113	59,5	74	38,9	187	49,2
	Lise ve Üstü	22	11,6	9	4,8	31	8,2
Yattığı klinik	Dahili Servisler	144	75,8	109	57,4	253	66,6
	Cerrahi Servisler	46	24,2	81	42,6	127	33,4
Hastalığı/Yatış nedeni	Dahili Hastalıklar	126	66,3	113	59,5	239	62,9
	Cerrahi Hastalıklar	64	33,7	77	40,5	141	37,1
Kronik hastalık varlığı	Evet	121	63,7	143	75,3	264	69,5
	Hayır	69	36,3	47	24,7	116	30,5
Refakatçi bulundurma durumu	Refakatçim var	159	83,7	132	69,5	291	76,6
	Refakatçim yok	31	16,3	58	30,5	89	23,4
Refakatçi kalış süresi	Sürekli	147	77,4	122	64,2	269	70,8
	Belirli Saatlerde	12	6,3	10	5,3	22	5,8

Yaşlı hastaların bakım bağımlılığı ölçeği puan ortalamaları A hastanesinde $35,02 \pm 11,99$, B hastanesinde $33,0 \pm 08,51$, araştırmadaki hastaların tamamının ise $34,01 \pm 10,43$ (Min 17- Max 85) olarak bulundu. Yaşlı hastaların bakım bağımlılık düzeyi yüksek düzeyde bağımlı olarak bulunmuştur (Tablo 2).

Bakım bağımlılığı açısından yaşlı hastaların sosyodemografik ve hastanede yatış ile ilgili bazı özellikleri karşılaştırıldığında; okuryazar olmayan grubun ($\chi^2=14,212$; $p=0,001$), kronik hastalığı olanların ($U=13265,50$; $p=0,038$), refakatçi bulunduranların ($U=10870,00$; $p=0,022$) ve dahili servislerde yatanların ($U=12991,50$; $p=0,002$) bakım bağımlılığı istatistiksel anlamlı olarak daha yüksek bulundu. Diğer değişkenler ve İki kurum arasında bakım bağımlılığı açısından anlamlı bir farklılık bulunmadı ($p>0,05$), (Tablo 2).

Tablo 2. Hastanede Yatan Yaşlı Hastaların Bakım Bağımlılığı Ölçek Puanları ve Puanların Sosyodemografik ve Hastanede Yatış Özelliğiyle Karşılaştırılması

		Bakım bağımlılığı ölçeği		Test değeri^{a,b}
		ORT ± SS	Sıra ortalaması-ST	P değeri
Yattığı Hastane	A hastanesi	35,02±11,99	197,72-37368,50	U=15165 ^a p=0,688
	B hastanesi	33,00± 8,51	183,26-35021,50	
	Toplam çalışma grubu	34,01±10,43		
Cinsiyet	Kadın	34,00±10,28	190,73-40052,5	U=17802,50 ^a p=0.964
	Erkek	34,02±10,64	190,22-32337,5	
Medeni durum	Evli	33,80±9,94	189,34-57558	U=11198,00 ^a p=0.679
	Bekar	34,85±12,25	195,16-14832	
Eğitim durumu	Okuryazar Değil	31,70±9,57	165,89	X ² =14,212 ^b p=0.001*
	İlköğretim	35,66±10,56	208,44	
	Lise ve üzeri	36,10±11,89	210,89	
Yattığı klinik	Dahili	32,89±10,31	178,35-45123	U=12991,50 ^a p=0.002*
	Cerrahi	36,22±10,34	214,7-27268	
Hastalığı/Yatış nedeni	Dahili Hastalıklar	33,65±10,02	187,78-44878,5	U=16198,50 ^a p=0.529
	Cerrahi Hastalıklar	34,60±11,09	195,12-27511,5	
Kronik hastalık varlığı	Evet	33,31±10,12	182,75-48245,5	U=13265,50 ^a p=0.038*
	Hayır	35,59±10,97	208,14-24144,5	
Refakatçi bulundurma durumu	Refakatçi var	33,49±10,95	183,35-53356	U=10870,00 ^a p=0.022*
	Refakatçi yok	35,71±8,35	213,87-19034	
Refakatçi kalış süresi	Sürekli	33,43±10,92	145,74-39204,5	U=2889,50 ^a p=0.855
	Belirli Saatlerde	34,18±11,47	149,16-3281,5	

* p <0,05, ^a Mann Whitney U, ^bKruskall Wallis

Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri'nden alınan puan ortalamaları incelendiğinde; A hastanesi 228,34±28,63, B hastanesi 225,60±22,93, toplamda ise 226,97±25,94 puan (Min 56- Max 280) ile iyi düzeyde bakım olarak bulundu. Çalışma grubunda HBDE toplam puan ortalamaları yatılan klinikler ile karşılaştırıldığında dahili kliniklerde yatan hastaların toplam ölçek puanı cerrahi kliniklerde yatan hastalara göre anlamlı olarak daha yüksek bulundu (U=12947,50; p=0.002) (Tablo 3). Cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, hastalığı/yatış nedeni, kronik hastalık, refakatçi bulunma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı (p>0.05) (Tablo 3).

Tablo 3. Yaşlı Hastaların Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri Puanları ve Puanların Sosyodemografik ve Hastanede Yatış Özellikleri ile Karşılaştırılması

		Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri		
		ORT ± SS	Sıra ortalaması-ST	Test değeri^{a,b} P değeri
Yattığı Hastane	A hastanesi	228,34±28,63	198,77-37767	U=16478 ^a p=0.142
	B hastanesi	225,6±22,93	182,23-34623	
	Toplam çalışma grubu	226,97±25,94	-	
Cinsiyet	Kadın	229,29±24,59	200,14-42029	U=15826,50 ^a P=0,057
	Erkek	224,10±27,32	178,6-30362	
Medeni durum	Evli	228,03±25,49	194,92-59257	U=10207,00 ^a P=0,116
	Bekar	222,70±27,42	172,8-13133	
Eğitim durumu	Okuryazar Değil	229,18±25	205,27	X ² =6,416 ^b p=0.192
	İlköğretim	224,14±25,4	176,06	
	Lise ve üzeri	228,16±35,7	200,45	
Yattığı klinik	Dahili	229,79±24,88	202,82-51314,5	U=12947,50 ^a p=0.002*
	Cerrahi	221,34±27,16	165,95-21075,5	
Hastalığı/Yatış nedeni	Dahili Hastalıklar	228,44±23,86	194,68-46527,5	U=15851,50 ^a p=0.335
	Cerrahi Hastalıklar	224,47±29,04	183,42-25862,5	
	Evet	228,71±22,94	193,87-51182,5	
Kronik hastalık varlığı	Hayır	223,00±31,48	182,82-21207,5	U=14421,50 ^a p=0.366
	Refakatçi bulundurma durumu	225,7±27,31	185,94-54108,5	
Refakatçi kalış süresi	Refakatçi yok	231,1±20,41	205,41-18281,5	U=11622,50 ^a p=0.143
	Sürekli	226,18±26,89	147,52-39682	
	Belirli Saatlerde	219,74±32,12	127,45-2804	U=2551,00 ^a p=0.282

* p <0,05, ^a Mann Whitney U, ^bKruskall Wallis

Tablo 4. Bakım Bağımlılığı Ölçeği ile Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri Arasındaki Korelasyon

Bakım Bağımlılığı Ölçeği		
Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri	r	-.214
	p-değeri	,000

Bakım Bağımlılığı Ölçeği ile Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri arasında negatif yönlü, zayıf ilişki ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır (p<0.05).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışma hastanede yatan yaşlı hastaların bakım bağımlılıklarının ve hemşirelik bakımı ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan hastanelerde yatan yaşlı hastaların çoğunluğunun kadın, ilköğretim düzeyinde eğitime sahip, dâhili ve kronik hastalıkları ve yanında sürekli refakatçisi bulunan bireyler olması hastaların bağımlılığını ve hemşirelik bakım gereksinimini artıran önemli özelliklerinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bakım bağımlılığın artması, hastanın genel durumu, gereksinimlerini yardımla-yardımsız karşılaması, yapılan işlemler, tedavi şekli, süresi ve hastalığın seyriyle ilişkilidir. Bağımlılığın artmasıyla birey, bakımında hemşirenin ya da yakınının yardımına daha fazla gereksinim duyar. Yapılan çalışmalarda yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerinin bir veya daha fazlasında bağımlı olduğu belirtilmektedir (Göçer ve Günay, 2018; Özbek Yazıcı ve Kalaycı, 2015; Tel vd., 2011). Hastanede yatan yaşlı bireylerle yapılan bu çalışmada hastaların yüksek düzeyde bağımlı oldukları tespit edilmiştir (Tablo 2). Şahin vd. (2016)'nin çalışmalarında yaşlılar günlük yaşam aktivitelerinde Barthel İndeksine göre orta derecede bağımlı olarak bulunmuştur (Şahin vd., 2016). Tabali Ostermann, Jeschke, Dassen ve Heinze (2013)'nin çalışmalarında bakımevinde yaşayan yaşlı hastaların bağımlılık düzeylerine bakılmış ve yaşlıların %92,5'inde Bakım Bağımlılığı Ölçeği puan ortalaması $53.9 \pm 11,9$ puan ile orta düzeyde bağımlı olarak belirlenmiştir (Tabali Ostermann, Jeschke, Dassen, ve Heinze, 2013). Brito ve Fernandes (2016)'in hastanede yatan 112 yaşlı hasta ile yaptıkları çalışmalarında ise bağımlılık düzeyi yüksek çıkmıştır (Brito ve Fernandes, 2016).

Bu çalışmada bağımlılık düzeyinin ileri derecede çıkmasının, yaşlı bireylerde görülen çoklu problemlerin bağımlılığı artırması ve çalışmanın hastane ortamında sağlık problemi yaşayan bireylerle yapılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca bu durum hastanelerde yatan yaşlı hastaların oldukça yoğun hemşirelik bakımı ihtiyacı olduğunun ve hemşirelerin iş saatlerinin büyük bir bölümünü yaşlı hastalara ayırması gerekliliği oluşturabilmesi açısından incelenmesi gereken bir durumdur.

Yapılan çalışmada bakım bağımlılığı ölçeği puanları ile cinsiyet, medeni durum, hastalığı/yatış nedeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmazken ($p > 0.05$), okuryazar olmayanların, kronik hastalığı olanların, dahili kliniklerde yatan hastaların, refakatçisi olanların daha bağımlı olduğu bulunmuştur (Tablo 2). Tabali vd. (2013), Akın Korhan vd. (2013) ile Fırat Kılıç vd. (2017) 'nin çalışmaları, bu çalışmayla aynı doğrultuda olup, cinsiyetle bakım bağımlılığı arasında ilişki saptanmamıştır (Akın Korhan vd., 2013;

Fırat Kılıç vd., 2017; Tabalı vd., 2013) Bunun nedeni, bakım bağımlılığını öncelikle bireysel sağlık problemlerinin etkilemesi olabilir (Fırat Kılıç, 2017). Ayrıca kadın ve erkek hastaların bakım ihtiyaçlarının sağlık profesyonelleri tarafından eşit olarak giderilmesi de olabilir (Akın Korhan vd., 2013).

Çalışmaya paralel olarak, Özbek Yazıcı ve Kalaycı (2015) ile Brito ve Fernandes'in (2016) 65 yaş ve üstü hastalarla yaptıkları çalışmalarında medeni durum ile günlük yaşam aktiviteleri arasında istatistiksel anlamda farklılık bulunmadığını belirtmişlerdir (Brito ve Fernandes, 2016; Özbek Yazıcı ve Kalaycı, 2015). Çalışmada hastanede yatış nedeni ve bakım bağımlılığı arasında da anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$). Anlamlı bir fark olmamakla birlikte cerrahi hastalığı olan bireylerin bakım bağımlılığı puan ortalaması, dahili hastalıkları olan bireylere göre daha yüksektir (Tablo 2). Fırat Kılıç vd. (2017)'nin çalışmalarında cerrahi operasyon geçiren hastaların, cerrahi operasyon geçirmeyen hastalara göre bağımlılıklarının yüksek olduğunu saptamışlardır. Çalışmada bu durumun nedenlerini ise ameliyat nedeniyle kişisel kontrolün kaybolması, mahremiyetin korunamayacağı korkusu, ameliyatın sonuçlarından endişelenme ve korkma şeklinde belirtmişlerdir (Fırat Kılıç vd., 2017).

Çalışmada bakım bağımlılığının, eğitim düzeyi yüksek olan yaşlı bireylerde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Literatürde yüksek eğitim düzeyinin günlük yaşam aktivitelerinde bağımlılık düzeyini azalttığını belirten çalışmalar bulunmaktadır (Cingil ve Bodur, 2008; Kayrakçı ve Özşaker, 2014; Sabancıoğulları, Tel ve Tel, 2007). Eğitim düzeyinin yükselmesiyle, hastaların bakımla ilgili bilgilerinin arttığı, kendi bakımlarının sorumluluğunu alır duruma geldikleri ve böylelikle kendi bakımlarına katılma oranlarının arttığı ve bağımsızlık düzeylerinin yükseldiği düşünülmektedir (Cingil ve Bodur, 2008). Bu sonuç hastalara hastalıkları ve bakımlarıyla ilgili yeterli bilgi verilerek, kendi bakımlarına katılmalarının sağlanmasının bağımlılıklarıyla baş etmeyi kolaylaştırabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmada kronik hastalığı olan bireylerin bakım bağımlılığı, kronik hastalığı olmayan bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Yapılan çalışmalarda da kronik hastalık varlığında günlük yaşam aktivitelerinde bağımlılık oranının arttığı saptanmıştır (Cingil ve Bodur, 2008; Janssen, Franssen, Wouters, Schols, ve Spruit, 2011; Özbek Yazıcı ve Kalaycı, 2015). Yaşın ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan kronik hastalıklar ve bunlara bağlı ortaya çıkan komplikasyonlar bireylerde fiziksel yetersizliklere yol açabilmektedir. Fiziksel yetersizliğe bağlı olarak günlük yaşam aktivitelerini karşılayamayan bireylerde bağımlılık oranının yükseldiği düşünülmektedir (Özmete ve Varlı, 2018).

Çalışmada dahili kliniklerde yatan hastaların bakım bağımlılıkları daha yüksek olduğu saptanmıştır. Akın Korhan vd. (2013)'nin çalışmalarında da belirttiği gibi, benzer şekilde bu hastaların kronik hastalıklara sahip olmaları ve cerrahi kliniklerinde ameliyattan sonra hastanın en kısa sürede ayağa kaldırılması hedefi nedeniyle bağımlı kaldıkları dönemin kısalması önemli bir neden olarak görülmektedir (Akın Korhan vd., 2013).

Çalışmada refakatçisi bulunan grubun bağımlılık ortalamaları anlamlı olarak daha yüksektir. Bağımlılık düzeyi yüksek olan hastaların daha fazla desteğe gereksinimleri olduğu için, refakatçi sisteminin, Türkiye'de hastanelerde zorunlu olarak kullanıldığı (Kızılcı, Akpınar Söylemez, Uğur, Sezgin, ve Küçükgüçlü, 2013) yaşlı bireylerin hastalanması durumunda aile ve/veya bir yakınımın sosyal desteğinin çok önemli rol oynadığı görülmektedir.

Bu çalışmada, yaşlı hastalar hemşirelik bakımını her iki hastanede ve tüm çalışma grubunda “iyi düzeyde bakım” olarak değerlendirilmiştir (Tablo 3). Hastanede yatan hastalarla yapılan çalışmalarda; hastaların hemşirelik bakımıyla ilgili değerlendirmeleri ve memnuniyet düzeylerinin düşük (Akgün Şahin ve Özdemir Kardeş, 2014; Arslan ve Kelleci, 2011), orta (Kayrakçı ve Özşaker, 2014), iyi (Tuğut ve Gölbaşı, 2013), çok iyi (Şendir vd., 2012), ortalamanın üzerinde (Cerit, 2016) ve çoğunluğunun mükemmel derecede (Olowe ve Odeyemi, 2019) olmak üzere oldukça farklı değerlendirdiğini belirten çalışmalar bulunmaktadır. Hastanede yatan yaşlı bireylerde yapılan sınırlı sayıda çalışmada; hemşirelik bakımından memnuniyetin çok yüksek düzeyde (Ahmadabad vd., 2016; Romero-García vd., 2019) olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Shady vd. (2019)'nin kanser tanısı alan yaşlı hastalarla yaptıkları çalışmalarında, hastaların yaklaşık dörtte üçünün hemşirelik bakımından memnun olmadığı tespit edilmiştir (Shady vd., 2019).

Bu çalışmanın sonucuna göre ise, yaşlı hastaların aldıkları hemşirelik bakımını yeterli ama mükemmel bulmadıklarını söylemek mümkündür. Bakımın iyi düzeyde değerlendirilmesinin nedeni yaşlı hastaların hemşirelik bakım işlevleriyle ilgili yeteri kadar bilgi sahibi olmamaları nedeniyle beklentilerinin düşük olması olabilir. Başka bir yönden ise çalışma grubunda bağımlılık düzeyi daha yüksek olan bireylerin refakatçileri bulunmaktadır. Bu nedenle hemşireler hastalarla daha fazla zaman geçirmeseler bile, hastaların gereksinimlerinin karşılanmış olduğunu ve bu etki ile olumlu düşünme eğiliminde olabileceklerini de düşündürmektedir.

Çalışmada Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri toplam puan ortalamaları ile cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, hastalığı/yatış nedeni, kronik hastalık bulundurma durumu, refakatçi bulundurma durumları ve refakatçi kalış süresi arasında anlamlı farklılık bulunmamış olup dahili kliniklerinde yatan yaşlı hastaların, bakımı anlamlı olarak daha

olumlu değerlendirdikleri saptanmıştır (Tablo 3). Akın ve Erdoğan (2007)'in çalışmaları, bu çalışmayı destekler nitelikte olup, ilgili çalışmada dahili kliniklerinde yatan hastaların daha memnun olduğu saptanmıştır (Akın ve Erdoğan, 2007). Cerrahi servislerinde yatan hastaların, dahiliye servisinde yatan hastalara göre daha kısa süre hastanede kalmaları ve geçirilen cerrahi işlem vb. girişimler nedeniyle izlem ve bakım beklentisinin daha yüksek olması olabilir. Ayrıca dahiliye servislerinde yatan hastaların kronik hastalık bulundurma oranı ve daha önce hastanede yatma oranı yüksek hastalar olduğu düşünüldüğünde hemşirelere ve hemşirelerin çalışma koşullarına yabancı olmadıklarından, beklentileri cerrahi hastalarına göre biraz daha düşük olabilir.

Çalışmada Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri toplam puan ortalamaları ile cinsiyet ve medeni durum arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır (Tablo 3). Kayrakçı ve Özşaker (2014) çalışmalarında da cinsiyet ve medeni durumun hemşirelik hizmetlerinden memnun olma oranını etkilemediği saptanmıştır Kayrakçı ve Özşaker, 2014). Çalışmada eğitim durumu da hemşirelik bakımının değerlendirilmesini etkilememektedir. Bu sonuç Şendir vd. (2012) ile Merkouris, Andreadou, Athini, Hatzimbalasi, Rovithis, ve Papastavrou (2013)'nin çalışmaları ile benzerdir (Merkouris vd., 2013). Literatürde eğitim seviyesi arttıkça hemşirelik bakımı memnuniyet seviyesinin azaldığını gösteren çalışmalarda mevcuttur (Cerit, 2016; Kayrakçı ve Özşaker, 2014; Milutinovic, Simin, N. Brkic, ve S. Brkic, 2012). Çalışmada kronik hastalık bulundurma durumu ile hemşirelik bakımının değerlendirilmesi arasında fark olmamasının nedeni ise hastaların büyük bir kısmında (%69,5) kronik hastalık bulunmasından kaynaklanabilir. Son olarak çalışmada refakatçi bulundurma durumu ve refakatçi kalış süresinin hemşirelik bakımının değerlendirilmesini etkilemediği saptanmıştır. Gölbaşı ve Tuğut (2013) ve Kayrakçı ve Özşaker (2014)'in çalışmaları da bu sonucu destekler niteliktedir.

Çalışmada, Bakım Bağımlılığı Ölçeği ile Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri Ölçeği arasında negatif yönlü, oldukça zayıf ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<0.05$) (Tablo 4). Hastaların bakım bağımlılığı ölçeğinden aldıkları puanın düşük olması bağımlılıklarının arttığı göstermekte idi. Bu nedenle zayıf düzeyde olsa da, bu sonuca göre ölçek puanı düştükçe bağımlılıkları yüksek olarak değerlendirilen bireylerin, hemşirelik bakımı değerlendirme puanları artmakta yani aldıkları bakımı daha iyi düzeyde değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Kavuran ve Türkoğlu (2018)'nin bakım bağımlılığı düzeyi ve hasta memnuniyeti arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında benzer şekilde yüksek bağımlılık seviyesi ile yüksek memnuniyet arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır (Kavuran ve Türkoğlu, 2018) Koç, Büker, Şavkın, Kıter (2012) ile Çevik ve Eşer

(2014)'in çalışmalarında ise bağımlılık düzeylerinin, hemşirelik bakım kalitesinin algılanmasını etkilemediği saptanmış ve hastaların yanında refakatçilerin olması ve yakınlarının bakımlarında aktif rol oynamaları nedeniyle hemşirelik bakımına olan gereksinimin azalması şeklinde açıklanmıştır (Çevik ve Eşer, 2014; Koç, Büker, Şavkın, ve Kıter, 2012).

Bakım bağımlılığı ile hemşirelik bakımının değerlendirilmesi arasındaki ilişkinin hemşirelerin bakım ihtiyacına göre yaşlı hastalara sundukları desteklerini göstermesi açısından önemli olduğu görülmektedir. Nitekim çalışmamızda da ileri düzeyde bağımlı olduğu belirlenen tüm çalışma grubunu oluşturan yaşlı hastalar hemşirelerden aldıkları bakımı iyi olarak değerlendirmişlerdir. Ancak çalışmamızda bakım bağımlılığı açısından farklı düzeyde olan grup bulunmadığından hemşirelik bakımı ile ilgili değerlendirmelerinde bir farklılık bulunup bulunmadığı incelenememiştir.

Sonuç olarak; hastanelerde yatan yaşlı hastaların çoğunluğunun kadın, ilköğretim düzeyinde eğitime sahip, kronik dahili hastalıkları ve yanında sürekli refakatçisi bulunan bireylerden oluştuğu tespit edilmiştir. Hastane hizmeti talebinde ve kullanımında en büyük paya sahip yaşlı hastaların oluşturduğu tüm çalışma grubunda bakım bağımlılığının “yüksek düzeyde bağımlı” olduğu tespit edilmiş ve iki kurum arasında bakım bağımlılığı açısından bir farklılık bulunamamıştır. Bakım bağımlılığının okuryazar olmayan, kronik hastalığı olan, refakatçi bulunduran ve dahili servislerde yatan yaşlılarda daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonucunda hastanede yatan yaşlı bireylerin hemşirelik bakımına daha üst düzeyde gereksinimi olduğu ayrıca aile ve/veya sosyal destek ihtiyacının da yoğun olarak karşılanmakta olduğu görülmektedir. Ayrıca hastanede yatan yaşlı hastalar aldıkları bakımı, hemşirelik bakımını değerlendirme ölçeğine göre “iyi düzeyde bakım” yani yeterli olarak değerlendirmişlerdir. Dahili kliniklerde yatan yaşlı hastalar cerrahi kliniklerde yatanlara göre anlamlı olarak daha olumlu değerlendirmede bulunmuşlardır.

Öneriler

Yaşlı hastaların hastanede aldıkları hemşirelik bakımın değerlendirilmesine yönelik sınırlı sayıda çalışma bulunmakta dolayısıyla yaşlı bireylerin gereksinimlerine uygun hemşirelik bakımı alıp almadıkları konusunda değerlendirme yapmak güçleşmektedir. Hemşirelik hizmetlerinin düzenli olarak ölçülmesi her hizmet grubu açısından sağlık hizmetlerinin güçlenmesine katkıda bulunur. Yaşlı bireylerin bakıma katılımı, katılımının desteklenmesi ve bunun için yeterince bilgilendirilmesi/edilmesi önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Yaşlı hastalar özelinde hastanede alınan hemşirelik bakımını değerlendiren ve

başka değişkenleri de göz önüne alarak etkileyen faktörleri saptayan yeni çalışmaların yapılması, hemşirelerin farkındalığını artırması açısından da önerilmektedir. Bakımın değerlendirilmesinin mükemmel düzeye çıkarılabilmesi için eksiklikler yaşlı bireyler açısından daha detaylı olarak incelenmelidir. Özellikle yaşlı hasta grubunda gittikçe artan bakım ihtiyacı tüm yönleriyle önemle saptanmalı ve bu konuda literatür genişletilmelidir.

Not 1: Çalışma Karabük Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Proje Destek Ofisi tarafından desteklenmiştir. Proje Numarası: KBÜBAP-17-YL-197.

Not 2: Bu çalışma 2018 yılında tamamlanan yüksek lisans tez çalışması kaynaklıdır.

Teşekkür: Araştırmacılar çalışmaya katılmayı kabul eden tüm katılımcılara teşekkür etmektedirler.

KAYNAKLAR

- Ahmadabad, A., Bahrevar, V., Zeinali, A. (2016). *Elderly Patients' Satisfaction with Provided Services in Yazd Shahid Sadoughi Hospital. Elderly Health Journal, 2(1), 45-49.*
- Akgün Şahin, Z., Özdemir Kardeş, F. (2014). *Hastaların hemşirelik bakımından memnuniyet düzeyleri. İzmir Üniversitesi Tıp Dergisi, 2, 1-10.*
- Akın Korhan, E., Yönt Hakverdioğlu, G., Tokem, Y., Karadağ, Ö., Sarıoğlu, E., Yıldız, K. (2013). *Dahiliye ve cerrahi kliniklerde yatan hastaların bakım bağımlılığı düzeylerinin belirlenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 16(4).*
- Akın, S., Erdoğan, S. (2007). *The Turkish version of the newcastle satisfaction with nursing care scale used on medical and surgical patients. Journal of Clinical Nursing, 16 (4), 646-653.*
- Arslan, Ç., Kelleci, M. (2011). *Bir üniversite hastanesinde yatan hastaların hemşirelik bakımından memnuniyet düzeyleri ve ilişkili bazı faktörler. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 14 (1).*
- Brito, F.M., Fernandes, M.G.M. (2016). *Nursing care dependency of the hospitalized elderly: a cross sectional study. Online Braz J Nursing, 15, 591-593.*
- Cerit, B. (2016). *Hastaların hemşirelik bakımından memnuniyet düzeyi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 27-36.*
- Cingil, D., Bodur, S. (2008). *Karaman il merkezinde yaşayan yaşlıların bağımlılık düzeyleri, demografik ve medikal özelliklerinin incelenmesi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 11(3).*
- Cowan, M.K., Gross, M., Kaiser, L.M, Hatton. D.C., Westley, C., Fletcher, K.R. (2010). *Health Risks across the life span”, Foundations of Nursing in the Community: Community – Oriented Practice (Stanhope, M. and Lancaster, S. Eds.), Third ed., Mosby, St. Louis, 351-383.*
- Çeçen, D. (2011). *Roper, Logan ve Tierney'in Yaşam Aktiviteleri Bakım Modeli Doğrultusunda "Ameliyat Öncesi Yaşlı Değerlendirme Formu"nun geliştirilmesi ve Hemşirelik Bakımına Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi. E.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.*
- Çevik, K., Eşer, İ. (2014). *Nöroşirurji kliniğinde yatan hastaların bağımlılık düzeylerinin hemşirelik bakım kalitesini algılamalarına etkisi. F.N. Hem. Derg, 2(22), 76-83.*

- Dehghani Ahmadabad, A., Bahrevar, V., Zeinali, A. (2016). *Elderly Patients' Satisfaction with Provided Services in Yazd Shahid Sadoughi Hospital. Elderly Health Journal, 2(1), 45-49.*
- Demir, Y., Gürol, A., Eşer, İ., Khorshid, L. (2011). *Bir eğitim hastanesinde hastaların hemşirelik hizmetlerinden memnuniyet düzeylerinin incelenmesi. İ.Ü.F.N. Hem. Derg.19(2), 68-76.*
- Dijkstra, A., Tiesinga, L.J., Plantinga, L., Veltman, G., Dassen, T.W.N. (2005). *Diagnostic accuracy of the Care Dependency Scale. Journal Of Advanced Nursing, 50(4), 410-416.*
- Fırat Kılıç, H., Cevheroğlu, S., Görgülü, S. (2017). *Dahiliye Ve Cerrahi Kliniklerinde Yatan Hastaların Bakım Bağımlılık Düzeylerinin Belirlenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 1, 22-28.*
- Gemlik, H., Saruhan, E., Arslanoğlu, A. (2019). *Yaşlı Hastaların Yaşlı Dostu Hastanelerden Beklentileri Üzerine İçerenköy Bayındır Hastanesi'nde Nitel Bir Araştırma. Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 3, 144-156.*
- Göçer, S., Günay, O. (2018). *Kayseri'de bir huzurevinde yaşayan yaşlıların günlük yaşam aktiviteleri ve depresif belirti düzeyleri. Euras J Fam Med, 7(3), 116-24.*
- Güler, G., Güler, N., Kocataş, S., Akgül, N. (2009). *Yaşlıların sağlık bakım gereksinimleri. Cumhuriyet Medical Journal (CMJ), 31(4), 367-373.*
- Janssen, D.J.A., Franssen, F.M.E., Wouters, E.F.M., Schols, J.M.G., Spruit, M.A. (2011). *Impaired health status and care dependency in patients with COPD and chronic heart failure. Qual Life Res, 20(10), 1679-1688.*
- Kavuran, E., Turkoglu, N. (2018). *The Relationship Between Care Dependency Level and Satisfaction with Nursing Care of Neurological Patients in Turkey. International Journal of Caring Sciences, 11(2), 725-733.*
- Kayrakçı, F., Özşaker, E. (2014). *Cerrahi Hastalarının Hemşirelik Bakımından Memnuniyet Düzeylerinin Belirlenmesi. F.N. Hem. Derg. 22(2).*
- Kızılcı, S., Söylemez, B.A., Özlem, U., Sezgin, D., Küçükçüçlü, Ö.(2013). *İç Hastalıkları Kliniklerinde Çalışan Hemşirelerin Refakatçiler Hakkındaki Görüş ve Deneyimleri. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 16(4), 241-249.*
- Koç, S., Büker, N., Şavkın, R., Kiter, E. (2012). *Ortopedi ve travmatoloji hastalarının bağımsızlık ve depresyon düzeylerinin hemşirelik bakımından memnuniyet düzeyi üzerine etkisi. J Kartal TR, 23(3), 130-136.*
- Koçak, C., Albayrak, S.A., Büyükkayacı Duman, N. (2014). *Hemşirelerin bakım verici rollerine ilişkin tutum ölçeği geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 11 (3).*
- Mattison, M., Marcantonio, E., Schmader, K. E., Gandhi, T. K., Lin, F. H. (2020). *Hospital management of older adults. UpToDate. International Journal of Older People Nursing, 15(2), e12323.*
- Merkouris, A., Andreadou, A., Athini, E., Hatzimbalasi, M., Rovithis, M., Papastavrou E. (2013). *Assessment of patient satisfaction in public hospitals in Cyprus: a descriptive study. Health Science Journal, 7(1), 28-40.*
- Milutinovic, D., Simin, D., Brkic, N., Brkic, S. (2012). *The patient satisfaction with nursing care quality: the psychometric study of the Serbian version of PSNCQ questionnaire. Scand J Caring Sci, 26(3), 598-606.*
- Oksay Şahin, A., Sabuncu, N. (2010). *Faktör Analizine Dayalı Bir Ölçüm Aracı Geliştirilmesi, Geçerliliği ve Güvenirliği: Hareket Aktivitesinde Bağımlı Hastalarda Hemşirelik Bakımını Değerlendirme Envanteri-HBDE. 1. Temel Hemşirelik Bakımı Kongresi Özet Kitabı, 149.*
- Olowe, A. F. F., Odeyemi, O. (2019). *Assessment of Patient Satisfaction with Nursing Care in Selected Wards of the Lagos University Teaching Hospital (Luth). Biomed J Sci & Tech Res, 17(1).*

- Özbek Yazıcı, S., Işıl Kalaycı, I. (2015). Yaşlı hastaların günlük yaşam aktivitelerinin değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 3(3), 385-390.
- Özkan Tuncay, F., Kars Fertelli, T. (2020). Kronik böbrek yetmezliği olan bireylerde bakım bağımlılığı ve ilişkili faktörler. *Kocaeli Tıp Dergisi*, 9(1), 32-40.
- Özmete, E., Varlı, M. (2018). Yaşlılıkta Sık Görülen Durumlar-2 Kronik Hastalıklar. Ankara: Hedef CS Yayıncılık ve Mühendislik.
- Romero-García, M., Delgado-Hito, P., de la Cueva-Ariza, L., Martínez-Momblan, M. A., Lluch-Canut, M. T., Trujols-Albet, J., Benito, L. (2019). Level of satisfaction of critical care patients regarding the nursing care received: Correlation with sociodemographic and clinical variables. *Australian Critical Care*, 32(6), 486-493.
- Sabancıoğulları, S., Tel, H., Tel, H. (2007). Evde ve kurumda yaşayan yaşlıların günlük yaşam aktivitelerini sürdürme ve depresyon yaşama durumu. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 17(1), 85-94.
- Shady, A. B., Mohammed, W. G., Meawad, E. B. (2019). Elderly Cancer patients Satisfaction with quality of nursing care in day care unit at oncology center Mansoura University. *Journal of Nursing and Health Science*, 7(6).
- Singh, I. (2016). Assessment and management of older people in the general hospital setting. *Challenges in Elder Care*, 37.
- Şahin, S., Boyacıoğlu, H., Tosun Taşar, P., Kozan, E., Sarıkaya, O.F., Akçiçek, F. (2016). Bornova ilçesinde yaşayan 65 yaş üzeri nüfustaki fonksiyonel bağımlılık oranları. *Ege Tıp Dergisi*, 55(2), 65-70.
- Şendir, M., Büyükyılmaz, F., Yazgan, İ., Bakan, N., Mutlu, A., Tekin, F. (2012). Ortopedi ve travmatoloji hastalarının hemşirelik bakımına ilişkin deneyim ve memnuniyetlerinin değerlendirilmesi. *İ.Ü.F.N. Hem. Derg.*, 20(1), 35-42.
- Tabali, M., Ostermann, T., Jeschke, E., Dassen, T., Heinze, C. (2013). Does the care dependency of nursing home residents influence their health-related quality of life?-A cross-sectional study. *Health and Quality of Life Outcomes*, 11(41).
- Tel, H., Güler, N., Tel, H., (2011). Yaşlıların Evde Günlük Yaşam Aktivitelerini Sürdürme Durumu ve Yaşam Kalitesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 2, 59-67.
- Tuğut, N., Gölbaşı, Z. (2013). Bir üniversite hastanesi kadın hastalıkları ve doğum servisinde yatan hastaların hemşirelik hizmetlerinden memnuniyet düzeyleri ve etkileyen bazı faktörler. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 10 (2), 38-44.
- Yönt, G.H., Akın Korhan, E., Khorshid, L., Eşer, İ., Dijkstra, A. (2010). Bakım bağımlılığı ölçeğinin (care dependency scale) yaşlı bireylerde geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi. *Turkish Journal of Geriatrics*, Özel Sayı, 13,12.